

# Nye bestemmelser om samisk kirkeliv i kirkeordningen

## HØRINGSdokUMENT

### Bakgrunn

Kirkeordning for Den norske kirke, som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2019 med virkning fra 2021, var med noen få unntak en videreføring av bestemmelsene i kirkeloven fra 1996. Begrunnelsen for dette var ønsket om en trinnvis utvikling av en ny kirkelige organisering. Denne prosessen fortsatte i årene som fulgte, og i 2022 behandlet Kirkemøtet saken Kirkelig organisering (KM 10/22). Blant temaene som ble adressert i denne saken var status for samisk kirkeliv. Kirkerådets saksorientering la opp til en videre styrking av samisk kirkeliv og foreslo en utredning om dette innenfor rammen av det videre arbeidet med kirkelig organisering. Kirkemøtet vedtok deretter at samisk kirkeliv skal styrkes (vedtakspunkt 1 i).

På bakgrunn av dette punktet besluttet Kirkerådet i desember 2022 å opprette et samisk utvalg som skulle utrede forslag til tiltak som kunne styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke (heretter omtalt som Samisk utvalg).<sup>1</sup>

Utvalget fikk et omfattende mandat, og ble blant annet bedt om å vurdere følgende:

- Om det samiske kirkedemokratiet og strukturene rundt dette bør videreføres som i dag eller endres, herunder om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet.
- Om organiseringen av samisk kirkeliv bør videreføres som i dag eller endres, herunder et eventuelt behov for ytterligere kategorialmenigheter.
- Om det er behov for endringer i Den norske kirkes regler som berører forvaltningsområdet for samisk språk.
- Om det er behov for justeringer av gjeldende regelverk om sammensetning og valgordning av Samisk kirkeråd og Samisk kirkelig valg møte.

Samisk utvalg la frem sin sluttrapport i mars 2024, og kom der med en rekke forslag til tiltak for å styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke. Det første av disse er følgende:

Kirkeordningen kompletteres med en eller flere bestemmelser om samers rettigheter i Den norske kirke.

Punktet er utdypet i rapporten, hvor det heter:

Samisk utvalg mener at gjeldende rett ikke godt nok ivaretar samers rettigheter i Den norske kirke, og at rettighetene dermed bør styrkes. Utvalget foreslår at Den norske kirke innarbeider en eller flere bestemmelser i

---

<sup>1</sup> Sak KR 97/22.

kirkeordningen som styrker samers rettigheter i Den norske kirke. Utvalget mener at det vil være viktig at rettighetene forankres i kirkeordningen ettersom den utgjør kirkens grunnlov.

På bakgrunn av dette mener utvalget at det bør fastsettes i kirkeordningen at kirken skal legge til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sin rett til selvbestemmelse i Den norske kirken. Etter utvalgets syn vil det være hensiktsmessig at sentrale rettigheter konkretiseres ytterligere gjennom egne bestemmelser, eksempelvis opp mot rett til samisk språk i kirken, at kirken binder seg til å støtte og fremme samisk kultur og samiske tradisjoner i kirken, og at det fastsettes at Den norske kirken skal legge til rette for at samiske kristne tradisjoner skal ivaretas og utvikles. Utvalget mener også at den foreslåtte bestemmelsen/de foreslåtte bestemmelsene bør kunne utgjøre grunn for Den norske kirke å støtte samer når deres individuelle og/eller kollektive tingsrettslige rettigheter utfordres eller krenkes.<sup>2</sup>

Bakgrunnen for Samisk utvalgs forslag er grunnlovsendringene i 2012 som avviklet statskirkeordningen, samt lovendring i 2017 som opprettet Den norske kirke som et eget rettssubjekt. Disse endringene resulterte i at Den norske kirke ikke lenger er forpliktet på de urfolksrettigheter samer har ifølge internasjonale konvensjoner og norsk lovverk og som staten er forpliktet til å oppfylle. Ettersom Den norske kirke ikke lenger er en del av staten, er det dermed ikke aktuelt å inkludere statens juridiske forpliktelser i kirkeordningen. Kirken kan likevel påta seg en moralsk plikt til å bidra til at samers rettigheter ivaretas i kirkelig sammenheng og at kirken, som del av sivilsamfunnet, ser til at staten oppfyller sine forpliktelser.

Samisk utvalg mener at dagens formulering ikke er tilstrekkelig og foreslår derfor at den konkretiseres. Utvalget peker særlig på fire rettighetsområder:

- Språk
- Kultur og tradisjon
- Selvbestemmelse
- Støtte til samiske rettighetsforkjempere

## **En overordnet bestemmelse om samisk kirkeliv**

Den norske kirke ønsker å synliggjøre og fremme den rikdommen som finnes i samisk språk, kultur og åndelighet. Dette avspeiles i gjeldende kirkeordningsbestemmelse i § 28 om at en av Kirkemøtets oppgaver er å «verne og fremme samisk kirkeliv».

Saker vedrørende samiske forhold har vært behandlet av Kirkemøtet en rekke ganger siden 1986, og har bidratt til en økende bevissthet i kirkelige organer om forpliktelsen til å ivareta samiske kirkeliv. Blant de konkrete resultatene av arbeidet kan nevnes opprettelsen av Samisk kirkeråd i 1992, samisk representasjon i Nord-Hålogaland,

---

<sup>2</sup> Rapport fra Samisk utvalg s. 41.

Sør-Hålogaland og Nidaros bispedømmeråd og Kirkemøtet fra 1997 og opprettelsen av Saemien Áálmege/samisk menighet i sørsamisk område som prøveordning i 2009 og permanent i 2015, samt etableringen av Samisk kirkelig valg møte fra 2019.

I 2011 vedtok Kirkemøtet også en strategiplan for samisk kirkeliv, fornyet i 2019, som berører alle menigheter i Norge. «Livskraftig og likeverdig» er visjonen for samisk kirkeliv i Den norske kirke. Den har som målsetting at samisk kirkeliv får utvikle seg i pakt med samiske kristne tradisjoner og samisk selvforståelse, at samer gis mulighet til å forme sitt eget kirkeliv i Den norske kirke og at samer kan oppleve seg inkludert i sine menigheter, uansett hvor i landet de bor. Det samiske tradisjonelle bosettingsområdet dekker ca. 40 % av Norges landareal. I dag bor det samer i de fleste kommuner og sokn i landet, også i Sør-Norge.

Det er en naturlig konsekvens og videreføring av Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv at det samiske innslaget i Den norske kirke også blir reflektert i en egen paragraf i kirkeordningen. Kirkerådet støtter forslaget om en nyformulert bestemmelse i kirkeordningen, men en slik bestemmelse bør fortsatt holdes på et overordnet nivå.

Som nevnt, er Den norske kirke, etter endringen av relasjonen mellom kirke og stat, ikke lenger omfattet av de juridiske forpliktelsene den norske stat har for å ivareta urfolks rettigheter. Kirken har likevel en moralsk forpliktelse til å se til at samenes urfolksrettigheter blir fulgt opp både innad i kirken og i samfunnet som helhet, noe som blant annet ble uttrykt av Kirkemøtet i 2014 i saken om Den norske kirke og menneskerettighetene.<sup>3</sup> Dette bør etter Kirkerådets mening gis et mer overordnet uttrykk enn dagens formulering i kirkeordningen § 28.

I dagens kirkeordning fra 2019 er en av de få endringene i forhold til kirkeloven et innledende kapittel om Den norske kirkes grunnlag. Dette kapitlet var opprinnelig tenkt som mer omfattende, og inneholdt blant annet forslag til en bestemmelse om samisk kirkeliv. I den endelige versjonen av kirkeordningen ble dette kapitlet redusert til kun å omfatte læregrunnlaget. Enkelte andre av de opprinnelige forslagene i innledningskapitlet ble lagt inn andre steder i kirkeordningen, men det gjaldt ikke en overordnet bestemmelse om samisk kirkeliv. Kirkerådet mener tiden nå er inne til å fullføre intensjonen fra 2019, og foreslår følgende formulering i kirkeordningen:

---

<sup>3</sup> KM 9/14. Kirkemøtet uttrykte her blant annet at menneskerettigheter har en juridisk og moralsk side. De forplikter (juridisk) først og fremst stater, men menneskerettigheter forplikter også hver enkelt kristen og kirken. Om urfolk uttaler Kirkemøtet: «Den norske kirke har et særlig ansvar for å løfte fram urfolks rettigheter generelt, og det samiske folks rettigheter spesielt. (...) Den norske kirke har i de senere år tatt et oppgjør med sin egen historiske rolle overfor det samiske folk. Den forsoningsprosessen som har begynt, må videreføres i et sterkt engasjement for urfolks rettigheter, nasjonalt og internasjonalt, gjennom å bidra til at brudd på urfolks rettigheter ikke fortsetter.»

## **§ XX Samisk kirkeliv**

*Samisk kirkeliv er en integrert og likeverdig del av Den norske kirke.*

*Kirkelige organer skal legge til rette for at samisk språk, kultur og medvirkning i kirkedemokratiet sikres og utvikles i kirken.*

En paragraf om samisk kirkeliv vil ha en overordnet karakter, og slik kirkeordningen nå er organisert, innebærer det at den blir plassert sammen med andre bestemmelser av mer overordnet art, under kapittel 6 «Andre bestemmelser».

Kirkerådet mener at den foreslåtte bestemmelsen ivaretar anliggende fra Samisk utvalg, slik disse er referert over. Slik den er foreslått, vil bestemmelsen fungere som en fanebestemmelse som uttrykker at Den norske kirke forplikter seg til å sikre og utvikle samisk kirkeliv på dets egne premisser. Materielt sett innebærer den ikke noen vesentlig endring i Den norske kirkes forhold til samisk kirkeliv, ut over at den tydeliggjør plikten som også i dag kan sies å gjelde for kirkelige organer. Paragrafen må først og fremst tolkes som en deklarativ bestemmelse. Det betyr at den er å forstå som en programmerklæring; som et uttrykk for at kirkelige organer er forpliktet til å legge til rette for at samiske interesser og hensyn i Den norske kirke blir ivaretatt etter beste evne.

Hvis man sammenligner med statlig lovgivning, er det der også noen bestemmelser som er rene programmerklæringer.<sup>4</sup> De innebærer plikter for myndighetene uten at de utløser rettigheter som kan prøves for domstolene.<sup>5</sup> Andre statlige regler gir klare individuelle rettigheter som kan gjøres gjeldende ovenfor domstolene. I et trossamfunns interne regelverk vurderer Kirkerådet det slik at det generelt ikke bør – og i alminnelighet heller ikke kan – fastsettes konkrete rettigheter som kan gjøres gjeldende ovenfor domstolene. Kirkeordningen og andre regelverk for Den norske kirke gir derfor i alminnelighet ikke rettigheter til det enkelte medlem eller grupper av medlemmer.

Den aktuelle bestemmelsen om samisk kirkeliv utløser dermed i seg ingen rettigheter for samiske grupper, men en plikt for de kirkelige organene.

En gjennomføring av denne forpliktelsen må skje gjennom regelvedtak og andre kirkelige vedtak. Et konkrete utslag av paragrafen vil særlig være å finne i Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-27 og i senere strategiplaner. Når den på denne måten er formulert i kirkeordningen, vil en overordnet bestemmelse i kirkeordningen likevel gi arbeidet med samisk kirkeliv en høyere status, og det vil innebære en større grad av forpliktelse for kirkelige organer både på nasjonalt og regionalt nivå og for kirken lokalt. Bestemmelsen skal reflektere dagens situasjon og motvirke at det samiske kirkelivets naturlige og legitime plass i Den norske kirke i fremtiden blir utsatt

---

<sup>4</sup> For eksempel blir § 108 i Grunnloven (sameparagrafen) forstått deklarativ, i likhet med en del tilsvarende grunnlovsparagrafer. Se E. Smith, *Konstitusjonelt demokrati* (2024) s. 279 ff.

<sup>5</sup> Se f.eks. Høyesteretts dom i sak HR-2020-2472-P avsnitt 79.

for press. Forslaget til fanebestemmelsen må derfor også ses i sammenheng med andre bestemmelser om samisk kirkeliv i kirkeordningen, herunder paragrafene om Kirkemøtets myndighet, samisk representasjon i kirkelige organer og Samisk kirkeråd, samt forslaget til ny § 42 a.

## **Samisk språk og minoritetsspråk**

Samisk utvalg fremholder også at det etter utvalgets syn kan være hensiktsmessig at sentrale rettigheter konkretiseres ytterligere gjennom egne bestemmelser, for eksempel spørsmålet om samisk språk i kirken.

Kirkerådet har vurdert spørsmålet og har kommet til at det mest nærliggende vil være å ta inn i kirkeordningen formuleringen i språklova om norsk og samisk som likeverdige språk, samt bestemmelsen i sameloven § 3-6 som regulerer retten til individuelle kirkelige tjenester. Følgende formulering foreslås:

*Samiske språk og norsk er likeverdige språk.*

*Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i språkutviklingskommuner og språkvitaliseringskommuner.*

Bruken av ordet «likeverdig» i språklova er begrunnet med at det er nødvendig for å gi samisk status som samfunnsbærende språk innenfor samisk språkområde. Den er tilpasset begrepsbruken i sameloven § 1-5.<sup>6</sup> Dette har ingen rettslige konsekvenser i kirkelig sammenheng utover det som allerede følger av lovbestemt regulering.

Samelovens bestemmelser om retten til individuelle kirkelige tjenester skriver seg fra før grunnlovsendringene i 2012, da Den norske kirke fortsatt var statskirke, men det er på rene at loven fortsatt gjelder for Den norske kirke.<sup>7</sup> Kirkerådet mener likevel det kan være hensiktsmessig at disse bestemmelsene også er nedfelt i kirkens eget regelverk. Da vil ikke eventuelle senere lovendringer få direkte konsekvenser for statusen til samiske språk innad i Den norske kirke.

Forarbeidene til sameloven uttaler følgende om hva individuelle tjeneste på samisk betyr:

Med individuelle kirkelige tjenester menes først og fremst individuell sjelesorg. I tillegg omfatter uttrykket bl.a. dåp, vigsel og nattverd. Regelen skal forstås slik med hensyn til den siste type tjenester, at ingen har krav på at de skal foregå på samisk i sammenhenger som er åpne for alle, f.eks. en vanlig gudstjeneste. Men dersom presten er villig til å gi slike tjenester i et lukket arrangement, kan man kreve at det skjer på samisk.

---

<sup>6</sup> Jf. [Prop. 108 L \(2019–2020\)](#) s. 106.

<sup>7</sup> Jf. [Prop. 58 L \(2022–2023\)](#) s. 91.

Den norske kirkes menigheter i forvaltningsområdet dekker både prestegjeld og prosti, i samsvar med definisjonene i utkastets § 3-1.

Individuelle kirkelige tjenester er i stor grad knyttet til den som forretter, dvs. den aktuelle prest eller prost. Man kan ikke kreve at vikarer e.l. for disse skal være i stand til å gi de samme tjenester på samisk. I slike tilfeller bør det være mulig at en annen prest i forvaltningsområdet som kan samisk, gir tjenestene på samisk.<sup>8</sup>

Kirkerådet foreslår at kirkeordningen får en ny paragraf som samler bestemmelsene om språkbruk i Den norske kirke. Det innebærer at bestemmelsene om bruk av bokmål og nynorsk, som i dag er fastsatt i kirkeordningen § 42 fjerde ledd, flyttes til denne paragrafen som er nytt første ledd.

Språkløva § 6 inneholder også bestemmelser om de tre nasjonale minoritetene som har fått et særlig folkerettslig vern for sine språk (kvensk, romani og romanes). Det følger av den europeiske pakten om regions- og minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten) som Norge har underskrevet, og som staten derfor er forpliktet på. De tre språkene er nevnt i en annen seksjon av pakten, og har et noe annet vern enn samiske språk.

Det er naturlig at Kirkerådet også vurderer å ta inn en bestemmelse om minoritetsspråk knyttet til nasjonale minoriteter i kirkeordningen, men dette må forberedes i samarbeid med de berørte gruppene, og er derfor ikke tatt med i denne omgang.

Kirkerådet foreslår følgende ny § 42a i kirkeordningen:

#### **§ 42 a. Språk**

*Bokmål og nynorsk er likeverdige skriftspråk i kirkelige organer. For kirkelige organer som opptre på vegne av rettssubjektet Den norske kirke, anvendes [språkløvas](#) regler om statsorgan for så vidt gjelder den administrative delen av virksomheten.*

*Samiske språk og norsk er likeverdige språk.*

*Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i språkutviklingskommuner og språkvitaliseringskommuner.*

### **Samisk representasjon i Kirkerådet**

Samisk utvalg har i sin rapport også noen forslag til styrking av samisk representasjon i kirkelige organer. Samisk kirkeråd har drøftet disse forslagene og ber blant annet om at «samisk representasjon sikres med stemmerett i Kirkerådet».

---

<sup>8</sup> Ot.prp. nr. 60 (1989-1990) s. 48.

Kirkerådet består i dag av preses i Bispemøtet, samt 16 medlemmer valgt av Kirkemøtet. Leder av Samisk kirkeråd, leder av Mellomkirkelig råd og leder av Den norske kirkes ungdomsutvalg møter fast i Kirkerådet med tale- og forslagsrett. Blant medlemmene som velges av Kirkemøtet har det også regelmessig vært en av de samiske representantene fra de tre nordligste bispedømmene, men dette er ikke regelfestet, og kan dermed fravikes. Kirkerådet foreslår antall medlemmer av Kirkerådet økes med en person, slik at leder for Samisk kirkeråd, i tillegg til å være fast medlem av Kirkemøtet, også blir fullt medlem av Kirkerådet, og at samisk representasjon i Den norske kirkes utøvende organ dermed sikres.

Det foreslås følgende regelendring (endringene står i kursiv):

Kirkeordningen § 29 første ledd skal lyde:

Kirkerådet består av 18 medlemmer, preses i Bispemøtet, *leder av Samisk kirkeråd* og 16 medlemmer valgt av Kirkemøtet. Det skal være to prester og en ansatt blant de som velges av Kirkemøtet. Visepreses er vara for preses. *Nestleder i Samisk kirkeråd er vara for leder i Samisk kirkeråd.* For hvert øvrig medlem velges det ett varamedlem.

Dersom Kirkemøtet vedtar en endring som foreslått, vil det også medføre at det må gjøres endringer i annet kirkelig regelverk.

I Regler for Samisk kirkeråd gjøres følgende endringer:

§ 6 andre ledd skal lyde:

Lederen er medlem av Kirkemøtet *og Kirkerådet.*

§ 6 tredje ledd oppheves.

I Instruks for Kirkerådets arbeid gjøres følgende endringer:

Lederen av Mellomkirkelig råd, ~~lederen av Samisk kirkeråd~~ og lederen av Den norske kirkes ungdomsutvalg møter fast i Kirkerådet med tale- og forslagsrett.